

РОЗДІЛ 1 ПЕДАГОГІКА

УДК 377.8.00.: 18

DOI: 10.32626/2309-9763.2019-27.10-15

Микола Анісімов
Mykola Anisimov

ІСТОРИЧНИЙ ПОГЛЯД НА ПРОФЕСІЙНУ СИСТЕМУ: СТРУКТУРА СЕРЕДНІХ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНИХ УЧИЛИЩ

VOCATIONAL EDUCATION FROM HISTORICAL FOCUS: STRUCTURE OF VOCATIONAL SCHOOLS

У статті розглянуті середні професійно-технічні навчальні заклади, доведено їхню необхідність створення, а також результативність та ефективність підготовки робочих кадрів нового покоління. У роботі схарактеризовано структуру освітніх закладів такого типу, систему підготовки учнів. Такі заклади принципово відрізняються від тих типів освітніх закладів, які були до них. Практична значимість цієї роботи полягає в тому, що окреслено структуру освітніх закладів нового типу та процес навчання в них.

Ключові слова: середні професійно-технічні освітні заклади, структура освітніх закладів, система підготовки учнів.

Дослідження, які ми проводили показали, що практично відсутня тематика статей з професійно-технічної системи освіти та процесу підготовки в ній. Особливо це стосується середніх професійно-технічних освітніх закладів (СПТНЗ). До сьогодняшнього дня низка викладачів, учених і батьків, та й дітей, скептично ставляться до цієї системи навчання. Тому нами була прийнята спроба заповнити цю прогалину і дати розширене обґрунтування “Середніх професійно-технічних навчальних закладів” й показати їх начальну базу, структуру, а також систему підготовки в цих закладах.

Великий вклад у розвиток системи трудового навчання і професійної підготовки (теоретичні дослідження, практичні розробки і реалізація їх на практиці) внесли такі учені, як С.Я. Батишев, А.П. Беляєва, Б.С. Гершунський, Н.К. Деєва, А.Г. Калашніков, Є.Г. Костяшкін, Д.О. Тхоржевський, В.К. Сидоренко, М.М. Шкодін, А.Г. Щеколдін та ін. дали певну картину розвитку професійно-технічної системи освіти в цей період (до 1991 р.). Сьогодні цю роботу продовжили Р.С. Гуревич, К.Н. Катханов, Н.Г. Ничкало, В.В. Олійник, В.О. Радкевич та ін.

Особливий внесок у становлення і розвиток середніх професійно-технічних навчальних закладів зробив академік С.Я. Батишев. Це підготовка учнів після закінчення 9 класу в СПТНЗ. Під керівництвом академіка С.Я. Батишева ця модель підготовки фахівців була розроблена в 60-70 роки минулого століття [1, с. 72-116].

Метою статті є провести системний аналіз розвитку професійно-технічної системи освіти; показати необхідність переходу на нову модель навчання у професійній системі освіти.

У статті на прикладі конкретного училища ми постараємося конкретно показати: як розвивалася система профтехосвіти, які зміни відбулися в її структурі, як це вплинуло на якість

підготовки учнів. Для дослідження нами був узятий освітній комплекс м. Кропивницький, який сьогодні має назву “Регіональний центр професійної освіти ім. О.С. Єгорова”. Звичайно, в окресленій статті описати всі процеси досить складно, тому ми постараємося підготувати декілька статей на цю тематику. Це необхідно для того, щоб громадськість знала, що собою представляють ці типи навчальних закладів, кого і як у них навчають.

Перша стаття цього циклу вийшла у науковому збірнику національного авіаційного університету льотної академії. У статті було описане становлення будівельної школи фабрично-заводського навчання № 1 з 1944 року і в сьогоднішній навчальний комплекс.

У 80-ті роки продовжується розбудова навчального закладу № 1. У 1981 році на базі училища проводиться Всесоюзна науково-практична конференція. Училище № 2 стає центром вивчення передового педагогічного досвіду. До проведення цієї конференції були підключені керівники державного комітету із профтехосвіти, керівники республіканських комітетів, учені академії наук СРСР і України. Очолив комісію із проведення цієї конференції академік С.Я. Батишев. Серед усіх училищ радянського союзу було обрано саме училище № 2. У цей період в училищі була передова навчальна база й був підібраний колектив викладачів і майстрів виробничого навчання. Наприкінці конференції відбулася окрема зустріч і бесіда академіка С.Я. Батишева із викладачами і майстрами виробничого навчання [7, с. 66]. Необхідно відзначити, чим відрізнялися система навчання та виховання у СПТНЗ і середньою школою.

Підготовка учнів починалася після закінчення 9 класу в середніх професійно-технічних навчальних закладах (СПТНЗ). Ця модель підготовки фахівців була розроблена в 60-70 роки минулого століття. Тільки в Кіровограді (сьогодні м Кропивницький) для підготовки професійних кадрів було побудовано чотири СПТНЗ. Повний комплекс цих навчальних закладів складався з: 1) 4-х поверхового навчального корпусу, 2-х поверхових майстерень, їдальні, спортзалу й ін. допоміжних приміщень; 2) у навчальному корпусі знаходяться навчальні кабінети з загальнотехнічних і спеціальних предметів (в училище їм віддавався пріоритет), а також навчальні кабінети з загальноосвітніх предметів. Більш докладно із цим можна ознайомитися в літ. 1.

Після закінчення 9 класу учень середньої школи йшов навчатися в середнє ПТНЗ і впродовж 3 років навчався за конкретною професією. Після закінчення СПТНЗ він одержував диплом з конкретної професії (наприклад, електромонтажник) із присвоєнням конкретного розряду й одержував атестат зрілості за середню школу.

У таблиці 1 наведено порівняльний аналіз кількості годин і дисципліни, які викладають за спорідненими професіями у навчальних закладах різних типів, що проводять професійну підготовку (джерело інформації: відділ професійної освіти інституту інноваційних технологій і змісту освіти) [9, 10].

У таблиці 1 у колонці 3 наведені дані з навчальних планів електротехнічних професій (електромонтажник, електрослюсар та ін. споріднені професії) ПТНЗ (Кропивницький професійний ліцей; ПТНЗ № 17, м. Олександрія; ВПТНЗ № 4, м. Кропивницький). У колонці 4 – дані з навчальних планів радіотехнічних професій (радіомеханік з обслуговування та ремонту радіотелевізійної апаратури – Кропивницький вищий професійно-технічний навчальний заклад, монтажник радіоелектронної апаратури та приладів – Світловодський ПТНЗ).

У колонці 5 наведені дані з навчального плану підготовки студентів ЗВО електротехнічного профілю, в колонці 6 – радіотехнічного профілю. У колонці 7 наведені дані з навчального плану підготовки студентів трудового навчання із спеціалізації “Бакалавр технологічної освіти, вчитель технологій, креслення і безпеки життєдіяльності навчального закладу IV рівня акредитації” Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені В. Винниченка.

Цей аналіз дає змогу побачити різницю кількості годин зі спеціальних дисциплін, які закладено в навчальних планах ПТНЗ і закладів вищої освіти.

**Порівняльний аналіз професійних предметів і кількість годин
у навчальних закладах різних типів (2015 – 2020 рр.)**

№ пор.	Предмети	СПТНЗ електротехнічного профілю	СПТНЗ радіотехнічного профілю	ЗВО електротехнічного профілю	ЗВО радіотехнічного профілю	ЗВО (трудове навчання)
1	2	3	4	5	6	7
1.	Виробниче навчання	2074	1460			120
2.	Спеціальна технологія (електромонтажні роботи)	330		48		36
3.	Спеціальна технологія (радіомонтажні роботи)		267		156	
4.	Електроматеріалознавство	78	68			
5.	Електрорадіоматеріали			144	168	
6.	Матеріалознавство і технологія конструкційних матеріалів					80
7.	Електротехніка	76	76			90
8.	Теоретичні основи електротехніки			146	180	
9.	Електротехніка з основами промислової електроніки	81				
10.	Радіоелектроніка		104		160	36
11.	Технічне креслення	112	34	246	264	68

Примітка: Під час аналізу кількості годин у СПТНЗ і ЗВО ми з'ясували, що у кількість годин ЗВО включена також складова "Самостійне навчання", яке часом доходить до 75% від загального числа годин

У результаті порівняльного аналізу кількості годин, що виділяється на спеціальні дисципліни та виробниче навчання двох професій, "електромонтажник" і "учитель трудового навчання" ми бачимо, що більша кількість у ПТНЗ. Це – перша перевага. Друга перевага підготовки учнів у ПТНЗ полягає в тому, що вони навчаються за обраною професією 3 роки. Після закінчення училища захищають дипломну роботу, на підставі якої комісія присвоює їм III–IV кваліфікаційний розряд. Але основна перевага в порівнянні з випускниками вищої школи полягає в тому, що вони мають відповідні допуски до роботи на верстатах при виконанні різних електромонтажних робіт. Як правило це 3 група допуску (робота з обладнанням до 1000 В).

Студенти закладів вищої освіти не мають ніякого виробничого розряду і відповідного допуску до верстатів та виконання електромонтажних робіт. З погляду "техніки безпеки" і відповідно до правил улаштування електроустановок (ПУЕ) допускати студентів до відповідних робіт не можна. А що робити? Відповідь однозначна – на спеціальність "Трудове навчання" необхідно набирати учнів після ПТНЗ, скоротивши час навчання у вищому навчальному закладі. Як приклад можна взяти спеціальність "Вчитель початкових класів". Студенти після закінчення "Педагогічного коледжу" приходять у педагогічний університет на третій курс.

Сьогоднішня навчальна база навчального закладу дозволяє навчати висококваліфіковані кадри за такими професіями: 1) слюсар з ремонту автомобілів; 2) маляр; 3) лицювальник-плиточник; 4) штукатур; 5) тесляр; 6) столяр; 7) монтажник гіпсокартонних конструкцій; 8) бармен; 9) офіціант; 10) кондитер; 11) кухар.

На рис.1 наведена майстерня для кондитерів, а на рис. 2 – кухарів де учні можуть проходити виробничу практику. Майстерня розрахована на 14 робочих місць, у які вбудовані сучасні електроплити. На столі в майстра виробничого навчання знаходиться телекамера й комп'ютер, а на стіні – великий плоский монітор (рис. 1).

Рис. 1. Майстерня кондитерів

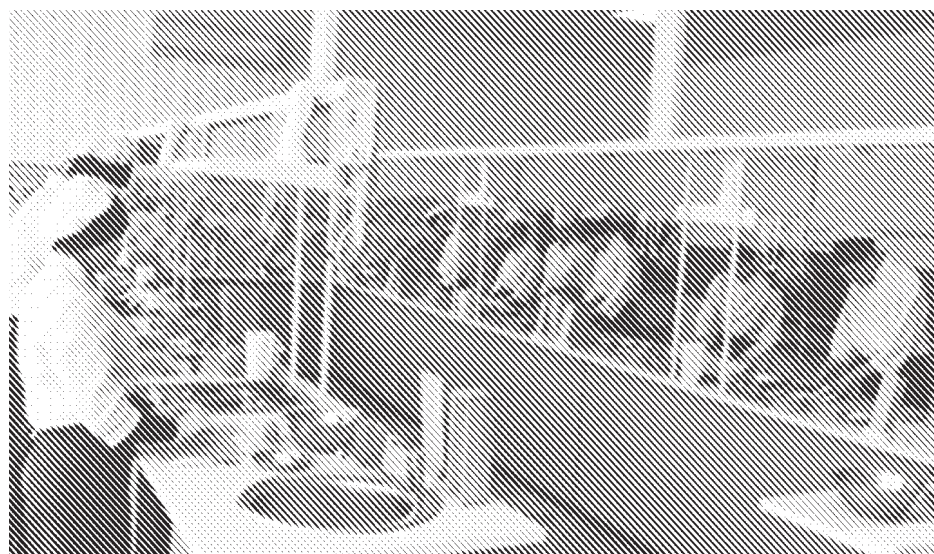

Рис. 2. Майстерня кухарів

Усі заняття з виробничого навчання в наших навчальних закладах проводяться фронтально, тобто майстерні розраховані на 14 учнів. Це бачимо на фото (рис. 1 та рис. 2). Це необхідно для того, щоб у стінах училища сформувати в учнів усі навички й уміння з обраної професії й довести їх до досконалості. На рис. 3 слюсарна майстерні, де учні спочатку познають ази “Слюсарної справи”, а потім її шліфують до професійної майстерності. На першому курсі учні працюють один день на тиждень (це 6 годин) у майстернях. На другому курсі два дні на тиждень працюють у майстернях, а на третьому курсі – півроку проходять практику на виробництві. Для виконання такої програми навчальний заклад повинен мати дуже хорошу навчальну базу. Така навчальна база є в “Регіональному центрі професійної освіти ім. О.С. Єгорова”.

Рис. 3. Майстерня слюсарна

Для порівняння двох систем освіти України і Європи наводимо дві фотографії рис. 4 і рис. 5.

Рис. 4. Коледж Великобританії

Рис. 5. Коледж Великобританії

У країнах західної Європи, Америці, Канаді та інших країн переважає дуальна система навчання. Дуальне навчання – це такий вид навчання, за якого теоретична частина підготовки проходить на базі навчального закладу (такими у Великобританії являються коледжі), а практична – на робочому місці підприємства. На фото рис. 5 і рис. 6 показані студенти по п'ять у групі, які проходять практику на підприємствах. На фото рис. 5 коледжі Великобританії: Південний Чешир – навчається 12 000 студентів, 29 професій; на рис. 6 коледж Сенека – навчається 100 000 студентів, 59 професій. Створити такі майстерні, як у нас, сьогодні (це ВПТНЗ № 7 м. Кременчук, “Регіональному центрі професійної освіти ім. О.С. Єгорова”, ВПТУ № 9 м. Кропивницький та ін.) у коледжах Європи не можливо. Для цього потрібно витратити великі гроші: по-перше, на створення практичної навчальної бази при коледжах (це відповідні майстерні), по-друге, потрібно для цих майстерень мати майстрів виробничого навчання, які закінчили профільні технікуми й проробили за своєю професією не менш 7 років і мають 5-6 виробничий розряд і відповідну групу допуску з електробезпеки.

Реформа професійної освіти – це одна з найактуальніших в Україні проблем, адже без висококваліфікованих кадрів не може розвиватися жодна з галузей економіки і промисловості, а будь-яке відставання веде до зниження рівня життя населення України.

Необхідно відзначити, що комплекси середніх професійно-технічних навчальних закладів були побудовані в багатьох країнах світу й іноземні громадяни із задоволенням у них навчаються. Це південна Корея, Монголія, Сомалі, Нікарагуа, Куба та інші.

Перспективою нашого дослідження є відбір й дослідження навчальних закладів різних типів і структури, деталізація їх принципів і методів навчання, а також методичні вказівки з організації освітнього процесу та порівняльний аналіз із типовими закордонними навчальними закладами, що дозволить виявити напрям професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників.

Список використаних джерел

1. Анісімов М.В. Теоретико-методологічні основи прогнозування моделей у професійно-технічних навчальних закладах : монографія. Київ-Кіровоград : ПП "ПОЛУМ", 2011. 464 с.
2. Анисимов М.В. Креслення: Підруч. Київ : Вища шк., 1998. 239 с.
3. Анісімов М.В. Практикум з електромонтажних робіт: навч. посіб. – 2-ге вид., перероб. і доп. Кіровоград : ПП "ПОЛУМ", 2007. 172 с.
4. Анисимов Н.В. Краткий исторический экскурс возникновения и развития тестового контроля. Науковий вісник Львотної академії. Кропивницький : КЛА НАУ, 2017. С. 5-11
5. Анісімов М.В. Розвиток професійно-технічної системи освіти у період з 1975 по 1990. Зб. Наукових праць. УДПУ, 2013. С. 261-266.
6. Анісімов М.В. Проблеми і перспективи професійно-технічної освіти в Україні. / Зб. мат.І міжнародна науково практ. конференції. Київ : ІПТО НАПН України, 2016. С. 7-11.
7. Сергій Якович Батишев (до 100-річчя від дня народження) : бібліогр. покажч. / НАПН України, ДНПБ України ім. В.О. Схомлинського. Київ, 2015. 223 с.
8. <http://www.mnu.gov.ua>
9. <http://www.lko.paideia.ru/corporat standart/ analiz standartov.phtml>

The research, has shown, that there are no practically subjects of articles about vocational education system and its preparation process, especially it concerns vocational schools. Today considerable quantity of teachers, scientists, parents, and children concern this system of training very sceptically. Therefore it had been made an attempt to fill this blank and to give the expanded substantiation of vocational schools and to show their educational base, structure and preparation system.

In this article on the example of concrete school we will try to show how the vocational education system developed, what changes have taken place in its structure, how it has affected the quality of pupils' preparation. For research it was taken the educational complex of Kropivnitsky "Regional centre of vocational training named after O.S. Yehorova".

The analysis made it possible to see different quantity of hours on special disciplines which in curricula of professional educational institutions and higher educational institutions.

Students of higher educational institution have no industrial category and the corresponding admission to machine tools and performance of electroinstallation works. From the point of view of "safety precautions" and according to the rules of the device of electroinstallations to suppose students to corresponding works is impossible. To solve problem, is necessary to admit pupils after professional educational institutions on the speciality "Labour training", having reduced training time in a higher educational institution. As an example the speciality primary school teacher may be taken. Students after pedagogical colleges enter pedagogical university on the third course.

Today's educational base of an educational institution allows to train highly-skilled personnel on following trades: 1) car mechanic; 2) housepainter; 3) tile-layer; 4) plasterer; 5) carpenter; 6) joiner; 7) assembler drywall designs; 8) barman; 9) waiter; 10) confectioner; 11) cook.

Key words: vocational schools, structure of educational institutions, system of preparation of pupils.